

Cyranka

Cyranka *Anas querquedula*

Ta jedna z najmniejszych polskich kaczek była niegdyś zdecydowanie bardziej liczna niż obecnie. W okresie lęgowym spotykana jest najczęściej w bagiennych dolinach rzecznych, w których znajdują się starorzecza lub kompleksy stawów rybnych. Gniazdo buduje na ziemi w niskiej roślinności, najczęściej na ekstensywnych łąkach i pastwiskach, których, niestety jest w naszym krajobrazie coraz mniej. Na zimę cyranki odlatują do śródowej Afryki. Ptaki te najłatwiej obserwować podczas wiosennych przelotów na rozlewiskach rzek i na stawach rybnych.

Kukulka *Cuculus canorus*

Ptak ten, a w zasadzie głos samca, jest powszechnie dobrze znany. Samica odzywa się tylko głośnym „chichotem”. Typowe dla gatunku jest podkładanie jajek do gniazd innych ptaków, najczęściej śpiewających. Od momentu podrzucenia jajka do gniazda nowych rodziców zarodek rozwija się szybko, a piskląt kluje się zazwyczaj pierwsze. Po wylęgu młoda kukulka wyrzuca z gniazda pozostałe jajka, by pozbyć się konkurencji. Pomimo podobieństwa w ubarwieniu skorupki, część przybranych rodziców rozpoznaje kukulczkę jaja i usuwa je z gniazda. Z tego też powodu samica kukulki musi ich w ciągu roku złożyć i podzielić nawet do dwudziestu.

Wąsatka *Panurus biarmicus*

Nieco większy od wróbla, łatwo rozpoznawalny ptak z długim, schodkowym ogonem. Samiec ma popielatą głowę z długimi czarnymi plamami w kształcie wąsów oraz czarne podogonie. Na skrzydłach czarno-rudo-biały rysunek. Samica bardziej płowa, bez czarnego rysunku na głowie. Zasiadła rozległe szuwary nad brzegami wód. Wąsatka jest ptakiem towarzyskim, żyje w stadach i często gniazduje w skupiskach. Ukryte w kępie trzciny lub turzycy gniazdo w kształcie półkuli buduje nisko nad wodą z liści trzciny i palki. Żywi się owadami i innymi bezkręgowcami, a zimą nasionami.

Wilga *Oriolus oriolus*

Barwny ptak spotykany w lasach i zadrzewieniach liściastych oraz mieszanych. Wilga jest gatunkiem o tropikalnym pochodzeniu, o czym może świadczyć zarówno jej egzotyczny wygląd, jak i krótki, zaledwie 3-4 miesięczny pobyt w naszym kraju. Ptaka tego trudno zobaczyć, gdyż najczęściej przebywa w koronach wysokich drzew. Tam też buduje gniazda w postaci koszyczka uplecionego w rozwidleniu gałęzi. Swą obecność zdradza głównie melodyjnym gwizdem. Żywi się owadami, dużymi gąsienicami oraz owocami.

Jemiołuszka *Bombus garrulus*

Pięknie ubarwiony ptak odwiedzający nasz kraj w okresie zimy, choć nierzadko można go spotkać jeszcze w maju. Gniazduje na północy Eurazji w strefie tajgi, głównie w prześwietlonych świerczynach i brzezinach. W Polsce, często w dużych miastach, jemiołuszki obserwować można w grupach liczących niekiedy kilkaset osobników, najczęściej na jarzębinach lub drzewach porośniętych jemiołą, która jest ich przysmakiem.

GROMADA: AVES – PTAKI

Ptaki znacznie różnią się wyglądem od innych kręgowców. Uznaje się, że pochodzą od pierwotnych gadów, tzw. archozaurów. Na ich wspólny rodowód wskazuje wiele cech, przede wszystkim podobne położenie stawów skokowych, zbliżona budowa czerwonych krwinek, guz jajowy na górnej szczęce oraz wiele zbieżności w procesie rozwoju zarodka, także ptaki określa się niekiedy „gadokształtnymi”. Z kolei tylko i wyłącznie ptaki posiadają pióra i zdolność latania, nie ma na świecie innych zwierząt, które miałyby pióra, i ptaków bez piór. Inną interesującą cechą, która wyróżnia ptaki są błoniaste pęcherze, które wybiegają z płuc i znajdują się pod skórą i między wnętrzościami. Głównym ich zadaniem jest magazynowanie powietrza, które przy wydechu ponownie przepływa przez system włosowatych naczyń krwionośnych i zaopatruje je w bezcenny tlen.

Umiejętność latania w zdecydowany sposób zmniejszyła zależność ptaków od środowiska, a to umożliwiło im zasiedlenie niemal całego świata. Ptaki potrafią zresztą nie tylko latać, ale też chodzić, biegać, skakać, leżeć, wspinać się, pływać czy nurkować. Walka o pożywienie, codzienne zmagania z przeciwnościami i różnego rodzaju niebezpieczeństwami, a także konieczność podtrzymania gatunku – rozrodu, to główne czynniki i powody, jakie złożyły się na taką mnogość form, barw i zachowań ptaków, które możemy obecnie na całym świecie obserwować. Zwierzęta te charakteryzuje dość ścisły cykl życia, gdyż proporcje pomiędzy procesem pierzenia, rozrodu, wędrówkami i odpoczynkiem muszą być optymalne.

Szacuje się, że na świecie żyje aktualnie około 9340 gatunków ptaków, przy czym ich rozmieszczenie nie jest równomierne i zależy głównie od siedliska. W Europie stwierdzono dotąd około 430 gatunków ptaków, na Antarktydzie zaledwie tuzin, a na terytorium Kolumbii, której obszar jest 10 razy mniejszy od Europy, ponad 1000 gatunków.

Na terenie Wielkopolski występuje z kolei około 350 gatunków ptaków, z czego około 210 uznano za lęgowe w granicach regionu. Wybierając się w wolnym czasie na spacer, przykładowo do któregoś z trzynastu położonych na jej obszarze parków krajobrazowych, w tym trzech transgranicznych, najłatwiej ze wszystkich zwierząt zaobserwować właśnie ptaki. W ich rozpoznawaniu pomóc może między innymi niniejszy folder. Oprócz niego warto też zabrać ze sobą lornetkę i aparat fotograficzny. Warto też być „rannym ptaszkiem”, bo przecież ptaki najlepiej podglądać właśnie wczesnym rankiem. Życzę Państwu wielu przyjemnych chwil i niezapomnianych wrażeń związanych z obserwowaniem przyrody podczas pobytu w parkach krajobrazowych Wielkopolski.

Dyrektor Zespołu Parków Krajobrazowych
Województwa Wielkopolskiego
Janusz Łakomicz

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego
pl. Wolności 18, 61-739 Poznań, tel. (61) 65-54-650, fax (61) 65-54-652
e-mail: zpkww_sekretariat@zpkww.pl, www.zpkww.pl, www.ekoedukacja.com.pl

Opis ptaków: Paweł Śliwa
Zdjęcie na okładce: Tomasz Skorupka

SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO

FAUNA I FLORA PARKÓW KRAJOBRAZOWYCH WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Dziwonia

Dziwonia *Carpodacus erythrinus*

W Polsce jest to na ogół nieliczny ptak lęgowy wielkości wróbla, o krępej budowie z dużą głową i dość długim ogonem. Dorosły samiec ma szkarłatną głowę, szyję i pierś, a także kuper, ale szatę tę uzyskuje dopiero po 3-4 latach. Zasiadła zadrzewienia i zakrzewienia sąsiadujące z terenami otwartymi w dolinach rzecznych i wokół zbiorników wodnych. Gniazdo dobrze ukryte nisko w krzewie lub w roślinności zielnej. Żywi się głównie nasionami, pączkami drzew i drobnymi listkami.

Zimorodek *Alcedo atthis*

Jeden z najbarwniejszych polskich ptaków. Ma nieproporcjonalnie długi i mocny dziób oraz bardzo krótkie nogi i ogon. Żyje nad brzegami wód, głównie rzek i strumieni. Zimorodek łowi ryby i wodne owady, na które czatuje na gałęzi nad taflą wody. Lata szybkim, prostoliniowym lotem, zwykle nisko nad wodą, odzywając się wysokim, przenikliwym głosem. Jaja składa oraz wychowuje młode w drążonej przez siebie norce w urwistym brzegu rzeki lub skarpie nad zbiornikiem wodnym.

Turkawka *Streptopelia turtur*

Wędrowny ptak z rodziny gołębi zamieszkujący obrzeża lasów liściastych i mieszanych, zadrzewienia z bujnym podrostem i podszytem. Nieco mniejsza od gołębia miejskiego, o smuklejszej sylwetce i dłuższym ogonie. Żywi się głównie pączkami roślin, nasionami i owocami. Nadrzewne gniazdo budowane jest z drobnych gałązek, na których samica składa dwa białe jaja. Samiec odzywa się charakterystycznym, szybko powtarzanym tur-tur.

Bocian czarny *Ciconia nigra*

Bliski krewniak bociana białego, jednak znacznie rzadziej spotykany. Ubarwienie czarne z metalicznym połyskiem, brzuch biały. Prowadzi skryty tryb życia, unika kontaktów z człowiekiem, choć ostatnio zmienia swe zwyczaje i zaczyna gnieździć się coraz bliżej osad ludzkich. Zasiadła dojrzałe, rozległe lasy liściaste i mieszane. Gniazdem jest platforma zbudowana z gałęzi w koronie lub rozwidleniu drzewa. Pokarm to głównie ryby, płazy, wodne bezkręgowce, a także małe ssaki, gady i duże owady, zdobywane na leśnych ciekach wodnych i mokradłach.

Podróżniczek *Luscinia svecica*

Nieliczny w Polsce ptak wróblowaty zamieszkujący zadrzewienia i zakrzewienia w bagiennych dolinach rzek i na obrzeżach zbiorników wodnych. Ozdobą samca w szacie godowej jest niebieski śliniak podkreślony czarną i rdzawą półobrozą na piersi. Samiec śpiewa głównie wieczorem i nocą. Pokarmem podróżniczka są drobne bezkręgowce i owady, a jesienią również nasiona i owoce. Gniazdo zakłada na ziemi w gęstej roślinności. Na zimę odlatuje do południowej Azji.

Mysikrólik *Regulus regulus* (na okładce)

Miniaturka wśród polskich ptaków. Jego długość nie przekracza 10 cm, a masa 8 gramów. Zasiadła dojrzałe drzewostany iglaste (świerkowe, sosnowe i limbowe), a niekiedy też mieszane. Gniazdo jest dobrze ukryte na gałęzi drzewa, najczęściej na dużej wysokości. W okresie lęgowym ptaki te są trudne do obserwacji, gdyż zazwyczaj trzymają się koron drzew. Zimą mysikróliki łączą się w większe grupy, często z sikorami, pelzaczami i kowalikami, nierzadko odwiedzają też karmniki. Żywią się drobnymi owadami i pajkami, zimą także nasionami.

CZĘŚĆ 1
PTAKI

Zimorodek

Bocian czarny

Kukulka

Jemioluszka

Turkawka

Podróżniczek

Wąsatka

Wilga